

Список использованной литературы

1. Бабель И. Э. Одесские рассказы / И. Э. Бабель. – СПб. : Азбука, 2009. – 224 с.
2. Багрицкий Э. Г. Стихотворения и поэмы / Э. Г. Багрицкий. – Л. : Сов. писатель, 1964. – 236 с.
3. Горбачевич К. С. Словарь эпитетов русского литературного языка / К. С. Горбачевич, Е. П. Хабло. – Л. : Наука, 1979. – 567 с.
4. Жебрило Т. В. Словарь лингвистических терминов. – 4-е изд., испр. и доп. // Т. В. Жебрило. – Назрань : Пилигрим, 2005. – 376 с.
5. Карасик В. И. О категориях лингвокультурологии / В. И. Карасик // Языковая личность: проблемы коммуникативной деятельности : Сб. науч. тр. – Волгоград : Перемена, 2001. – С. 3–16.
6. Кубрякова Е. С. Краткий словарь когнитивных терминов / Е. С. Кубрякова, В. З. Демьянков, Ю. Г. Панкрац, Л. Г. Лузина (под общ. ред. Е. С. Кубряковой). – М.: Филол. ф-т МГУ им. М. В. Ломоносова, 1997. – 245 с.
7. Маслова В. А. Лингвокультурология : учеб. пособие / В. А. Маслова – М. : Академия, 2001. – 208 с.
8. Попова З. Д. Язык и национальная картина мира/ З. Д. Попова, И. А. Стернин. – Воронеж : Истоки, 2002. – 60 с.
9. Томашевский Б. В. Теория литературы. Поэтика : учеб. пособие / Б. В. Томашевский. – М. : Аспект Пресс, 1996. – 333 с.

Юлія Попова

ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙНЯТТЯ ТЕКСТУ ПІСЕНЬ АУДИТОРІЄЮ: ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ НА МАТЕРІАЛІ ПІСЕНЬ УКРАЇНСЬКОГО ГУРТУ «ОКЕАН ЕЛЬЗИ»

Процеси розуміння та сприйняття людиною написаного чи озвученого тексту досліджувалися багатьма вченими у галузях філології, психології, психолінгвістики та семіотики протягом багатьох століть, бо саме ці процеси відображають специфіку мислення людини, підкреслюють основні причини реакцій людини на певні мовні звороти, знакову систему того чи іншого тексту – рекламного, політичного чи художнього, що оточує людину у повсякденному житті. Текст як об'єкт вивчення мовознавства постав у центрі уваги дослідників завдяки активному розвитку психолінгвістичних методів у минулому столітті.

Принципово важливою для радянської психолінгвістики є робота Л. В. Щерби «Про троякий аспект мовних явищ і експеримент у мовознавстві» [4, 24–39]. Л. В. Щерба пропонує як предмет дослідження психолінгвістики розглядати такі три аспекти мовних явищ, як мовленнєва діяльність, мовні системи та мовний матеріал. Інший відомий мовознавець, В. П. Белянін зазначає, що «в центрі уваги психолінгвістики знаходиться саме мовний механізм людини та особливості його становлення та функціонування. Важливим для розуміння суті мовленнєвої діяльності є положення про те, що мовленнєва діяльність включена в інші види діяльності людини і сама по собі самостійним видом діяльності не є» [1, 8]. Отже, можна відзначити, що завдяки своєму широкому підходу до мовленнєвої діяльності наука психолінгвістика розглядає людину як мовця у всій сукупності його проявів у мовленні.

Велика кількість вітчизняних та зарубіжних психолінгвістичних шкіл розглядає процеси породження і сприйняття мовлення як головний предмет дослідження

психолінгвістики, пропонуючи безліч варіантів розуміння та інтерпретації процесів породження людського мовлення. Такі дослідники, як Л. С. Виготський, Ч. Осгуд, Н. В. Жинкін, М. Гаррет, Ст. Інґве, Е. Бейтс, О. О. Леонт'єв, Т. В. Рябова, Ст. Пенфільд, Л. А. Чистович, Б. Мак-Вінні, Т. В. Ахутіна та інші запропонували власні «моделі» процесу породження мовлення, загальна кількість яких становить кілька десятків. Продукування, або породження мовлення – один з найголовніших процесів мовної діяльності, разом із сприйняттям та розумінням мови. Породження мовлення – це така діяльність людини, яка охоплює процеси як мислення, так і мовлення людини, а тому комбінує в собі основні компоненти діяльності, такі як інтенція, задум, реалізація, зворотний зв'язок тощо. Уперше повну схему та науково обґрунтовану теорію породження мовлення розробив Л. С. Виготський. В основу його теорії покладено концепції про поєднання процесів мислення та мовлення, про співвідношення понять «смысл» і «значення», вчення про семантику і структуру внутрішнього мовлення [2, 358].

Процес сприйняття та розуміння мовлення пов'язаний із породженням і є складним процесом, це не пасивний механічний рух від значення до смислу, а цілісний психолінгвістичний процес. І починається він з пошуку загальної думки висловлення, в якому величезне значення мають передбачення і настанова, що виникають у мовній свідомості слухача (читача). З перших хвилин спілкування реципієнт виявляє зустрічну розумову активність, скеровану на досягнення мети мовця і прихованого змісту повідомлення. Як зазначає С. Л. Рубінштейн, термін «сприйняття» має подвійне значення. Він «позначає, з одного боку, образ предмета, що виникає в результаті процесу сприйняття, але і власне цей процес сприйняття... Для того, щоб правильно зрозуміти сприйняття, треба обидві ці аспекти – акт і зміст сприйняття – брати в їх єдності» [3, 198–199]. Отже, смислове сприйняття, реалізуючись у аудіюванні, що охоплює як процес «слухання», так і процес «чуття», безсумнівно, зумовлено особливостями цієї діяльності. Особливості, у свою чергу, групуються залежно від ступеню участі слухача в процесі комунікації, від умов прослуховування мовного повідомлення та від психологічного стану людини, яка сприймає мовний сигнал.

Об'єктом розуміння мовної комунікації виступає не слово, не окрема, ізольована пропозиція, а цілісний текст (дискурс), тому успіх декодування повідомлення залежить і від особливостей побудови мовленнєвого твору, тобто його текстової структури. Якщо породження мовлення – це розгортання задуму за моделлю, яка визначає норму текстовості, то розуміння тексту являє собою зворотний процес – це згортання мовленнєвого твору до вихідної (ядерної) мовленнєвої схеми, що утворюється у внутрішній промові, що передає глибинну смислову структуру тексту. Отже, однією з найважливіших проблем, від розв'язання якої залежить оптимальне функціонування видів масової комунікації, є проблема адекватного сприйняття, розуміння й оцінки тексту.

У центрі нашої уваги постала проблема сприйняття та розуміння пісні як складного семіотичного утворення молодіжною аудиторією. Метою експерименту було дослідити реакції молодіжної аудиторії, тобто найактивнішої аудиторії слухачів рок-музики, на певні пісні відомого українського гурту. Перед нами стояло завдання визначити, чому саме надають пріоритет реципієнти під час сприйняття пісні, – тексту чи музиці, зважаючи на те, що пісня є синкретичним видом мистецтва із семіотичного боку. В експерименті взяли участь 20 інформантів віком від 17 до 40 років, які, прослухавши пісні, в письмовій формі

повинні були дати відповіді на те, що їх найбільше вразило і що найкраще запам'яталося під час сприйняття пісень.

Стимулом в експерименті було обрано дві різнотипні пісні українського гурту «Океан Ельзи» – «Вище неба» і «Коли тебе нема». Пісні обиралися за принципом протилежності: одна з них повинна була бути суто ліричною, як за смыслом, так і за мелодією, більш спокійною за темпом і ритмом, ніж друга. Також перша пісня «Вище неба» всім відома, навіть тим, що не люблять цей гурт.

Друга пісня («Коли тебе нема») повинна була виділятися характерним швидким ритмом і темпом, але за текстом вона також не є веселою, тобто настрої тексту не збігається з музичним супроводом. Крім того, на відміну від першої, вона не настільки популярна зараз у широкому колі слухачів, бо хронологічно була створена раніше. Отже, обрані для експерименту пісні є різними за своїми композиціями, мелодією та текстовим наповненням.

Під час обробки результатів експерименту було виділено дві вікові категорії реципієнтів: 17–25 та 25–40 років. До того ж спеціалізації задіяних реципієнтів охоплюють широке коло професій, що також є важливим для чистоти дослідження. Опитування інформантів проводилося за однакових умов: люди не були заздалегідь підготовлені до завдань, питань та прослуховування пісень. Вибір інформантів був майже системним: це були і як родичі, друзі, так і знайомі, викладачі, студенти, одногрупники. На початку експерименту кожному інформанту ставився студійний запис пісні «Вище неба» гурту «Океан Ельзи», після чого була надана анкета з відповідною назвою пісні, переліком пунктів, що треба було зазначити інформантові, а саме вік, стать та освіта. Також кожна анкета містила низку питань до інформантів: «Що Вас найбільше вразило?» та «Що запам'яталося Вам найбільше?», на які інформанти відповідали протягом короткого часу, не більше хвилини.

Розділивши інформантів на дві вікові групи, ми отримали досить різні та неоднозначні результати. Залежно від віку інформантів простежується, як відрізняється їхнє сприйняття тексту пісень, а саме музики та всього поєднання слів із музичним супроводом, композиції. На відміну від інформантів першої категорії 17–25 років, інформанти другої категорії 25–40 років указують більше образів, що викликає в їхньому уявленні кожна пісня, більш занурюються в аналіз та асоціативне сприйняття почутого, тобто створюється чітке уявлення про героя пісні та її смисл. А вже інформанти першої категорії більш розрізняють текст і музику та аналізують їх окремо. Характеризуючи музичні складники, вказують на деталі звучання музичних інструментів, голос співака, якісь фонові аспекти пісні. Характеризуючи зміст пісень, переважно категорично оцінюють слова, їх смисл, але майже не занурюються в образність та символічність пісні, не створюють єдиного цілісного враження від обох пісенних композицій, чого не можна сказати про інформантів категорії 25–40 років.

Власне молодіжна аудиторія (17–25 років) надала перевагу композиції «Вище неба» через її емоційне напруження й потужний вплив музичного компонента (наведемо приклади з анкет: *«Вражає емоційність пісні та співу...»*, *«Дуже динамічно, з почуттям»*, *«Більш за все торкнуло те, як головний герой возвеличує своє кохання, говорячи, що улюблена дівчина, у порівнянні з ним, знаходиться вище неба»*). Для сучасної молоді більш важливим є гармонійне поєднання слів пісні з музикою, проте зазначимо, що інформанти, все ж таки більше спираються на текст пісні та образи у їх уяві створюють саме слова пісні (57% інформантів), напр.: *«В уяві постає нерозділене кохання героя, та з'являється зображення*

хлопця, що біжить за коханою, але наздогнати не може», «Можливо, герой пісні порівнює сірі очі дівчини з небом, та це дуже торкає...», «Вона, мов ангел, що літає вище неба, а Він – проста людина, що прикута до землі».

Друга пісня «Коли тебе нема» у цій віковій категорії справила домінантне враження через певну синкретичність композиції, тобто через музичний ритм, що на думку інформантів, не відповідає тексту аналізованої пісні, що є нехарактерним для сучасних пісень гурту «Океан Ельзи» (36% інформантів), наприклад: *«Мене вразив ритм пісні, такий веселий, а співає герой про те, що дівчини немає поруч», «Поєднання музики з текстом визиває змішані емоції», «Вразило поєднання музичного ряду з текстом пісні, це дуже незвично і навіть створює деякий шарм пісні»,* але така ж кількість інформантів (36%) відзначила і суто текстову частину пісні, але, зазначаючи, що після прослуховування вони не пам'ятають слів, в їхній уяві не залишається жодного образу, чіткого враження від музичного твору, лише повторювання приспіву пісні та ритм.

У другій віковій групі (25–40 років) в пісні «Вище неба» виокремлено текст як головний складник пісні. У більшості інформантів склався чіткий образ герою пісні та враження від композиції, здебільшого насичені та яскраві (50% інформантів), напр.: *«Текст пісні наповнений багатим смислом, що торкає душу...», «Вразив зміст пісні. Це пісня про кохання та страждання чоловіка до свавільної жінки», «Відверте багатогранне спілкування з коханою – ось що найбільше вразило у цій пісні».* Деякі інформанти зазначили, що ця пісня є показником характерного стилю гурту «Океан Ельзи» (33% інформантів), напр.: *«У пісні "Вище неба" відразу відчувається фірмовий стиль групи».* Лише один інформант цієї вікової категорії вказав на музику пісні.

У другій віковій групі (25–40 років) в пісні «Коли тебе нема» аудиторія надала перевагу як тексту, так і музиці, на однаковому рівні. Певна кількість інформантів відзначає зміст пісні, зосереджується на образі головного герою пісні (50% інформантів), напр.: *«Герой збентежений: без коханої всі звичні йому атрибути життя, повноцінного і яскравого, перетворилися в присний і маловиразний кошмар», «Пісня добре передає емоційний стан персонажу: нервовість, сум, та переживання втрати, розлучення».*

Інші інформанти зазначають оригінальність музичного ряду цієї композиції (50% інформантів), напр.: *«Найбільше вразила гра на гітарі...», «Найбільше сподобалися ритм і темп пісні, сама мелодія динамічна і весела. Відразу хочеться танцювати», «Швидкий ритм пісні якби передає емоційний стан героя, що безцільно блукає по нічному місту...».* Отже, можна зазначити, що для цієї аудиторії слухачів вагомими складниками пісні були як текст, так і музика, що свідчить про більшу уважність дорослої аудиторії слухачів саме до композиційного звучання пісень.

Роблячи висновок з проведеного дослідження, можна відзначити, що більшість з інформантів виділяє текст пісень (47%). Опитуваних, що відзначили більш за все музику обох композицій гурту «Океан Ельзи», – 30%. Також, реципієнтів, що сприйняли на однаковому рівні і музику пісні, і текст – 23%. Представники молодіжної аудиторії, що пройшли цей психолінгвістичний експеримент, більш за все приділяють увагу при прослуховуванні української пісні тексту пісень, аніж музиці.

Отже, спираючись на теоретичні знання про певні особливості сприйняття інформантами тексту і музики при аудіюванні, було проведено психолінгвістичний експеримент на базі українських пісень серед молодіжної аудиторії. Під час експерименту було виділено категорії інформантів за віком: 17–25 років та 25–40 років, отримані

показники цих двох груп істотно відрізняються. Можна з впевненістю сказати, що більш доросла аудиторія слухачів сприймає найбільше саме тексти пісень, спираючись на головні переживання персонажу пісні та асоціюючи рядки пісень з певним образом, картиною, що чітко постає в уяві. Щодо першої, більш молоді аудиторії слухачів, то більшість з них оцінювала не саме текст пісні, як її смислову частину, та не саме музику, як важливий акомпанемент до слів, як дві ланки пісні, що поєднуються одна з одною та є нерозривними. Інформанти уважно прислуховувалися до деталей звучання музики та більш за все оцінювали коректність поєднання звуку з рядками. Напевно, таке різне сприйняття музичних творів залежить від віку, психологічного стану та досвіду кожного з опитуваних та, звичайно, у різному віці, ті ж самі люди, можливо, дали б зовсім інші відповіді на поставлені їм питання та їхнє сприйняття та розуміння дуже змінилося б за роки. Отже, у експерименті було визначено, що є важливим для молоді у пісні, як складному семіотичному утворенні, а саме – текст пісень та гармонійне поєднання тексту з музичним рядом.

Список використаної літератури

1. Белянин В. П. Психолінгвістика / В. П. Белянин. – 2-е изд. – М. : Флинта : Московский психолого-социальный институт, 2004. – 232 с.
2. Выготский Л. С. Избранные психологические произведения / Л. С. Выготский – М. : Наука, 1956. – 320 с.
3. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн – СПб. : Издательство «Питер», 2000 – 712 с.
4. Щерба Л. В. Языковая система и речевая деятельность / Л. В. Щерба. – М. : Едиториал УРСС, 2004. – 432 с.

Аліна Радзіх

ОСОБЛИВОСТІ ПОЗНАЧЕННЯ СТРАХУ В УКРАЇНСЬКІЙ ТА ПОЛЬСЬКІЙ ФРАЗЕОЛОГІЇ

Фразеологічна наука на сучасному етапі її розвитку характеризується активізацією наукової думки до вивчення фразеологічної семантики, походження та функціонування її одиниць, національно-культурної специфіки і фразеологічної символіки в лінгвокультурологічному аспекті. Від визначення фразеологічної одиниці (далі – ФО), характеристики її значень, класифікацій, науковці перейшли до з'ясування ролі фразеологізму у комунікації людини, до встановлення особливостей мислення окремої особистості і етносу взагалі.

Фразеологія національної мови збагачується та вдосконалюється, вбираючи в себе безцінні скарби із приказок і прислів'їв, афоризмів і анекдотів, дотепів і каламбурів, сентенцій і парадоксів, літературних цитат і ремінісценцій, професіоналізмів, мовних штампів і кліше – з усього, що впродовж багатьох сторіч плекає і зберігає у своїй пам'яті носій мови – народ. Однак особливістю фразеологічного фонду мови є його усталеність. На відміну від лексики, фразеологічний фонд не має такої динаміки, як лексичний [6, 46].

Особливий інтерес представляє порівняльне вивчення фразеології споріднених мов, бо існує тісний зв'язок у їхньому розвитку та формуванні. У цьому випадку виникають і певні труднощі: іноді буває важко встановити, що є наслідком спільного історичного